

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

NR 3 2010

Folkhögskoleminnen nu hos Bildningsförlaget

Våra tre böcker **Folkhögskoleminnen I-III** finns nu hos Bildningsförlaget, Västra Sörbys Bygata 16, 387 92 Borgholm. Telefon 0485-56 02 36. Priset är fortfarande mycket lågt, 100 kr per del och 250 kr för alla tre. Portokostnaden tillkommer.

RIO och SKL satsar på utbildning av folkhögskolestyrelser Kerstin Mustel har undersökt rektorsavhoppen inom folkhögskolan (se sidan 12 i detta nummer). Nu satsar RIO och SKL 2,3 miljoner kr för utbildning av folkhögskolornas styrelser. Dessutom får varje skola, efter ansökan, 7.000 kr för att anlita en mentor. Hittills har 80 skolor ansökt.

Vår ordförande Lena är nu hedersmedlem

Vår ordförande Lena Skördeman var gäst vid SFHLs ombudsmöte i juni. Vi har några sidor om detta möte där SFHL beslutade att i fortsättningen samverka med Lärarförbundet. SFHL förlänade Lena ett hedersmedlemskap.

Vill du medverka i Folkhögskoleveteranen?

Vår tidning kommer fyra gånger om året i mars, juni, september och december. På nästa sida kan du se vilka som utgör redaktionskommitté. Vill du medverka? Finns det ämnen du tycker att tidningen bör ta upp? Hör av dig till någon i kommittén!

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEMLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 3
ÅRGÅNG 10
SEPTEMBER 2010

MEMLEM I FÖRENINGEN BLIR DU
GENOM ATT BETALA IN MEMLEMSAVGIFTEN
F.N. 100 KRONOR PER ÅR
TILL FOLKHÖGSKOLANS VETERANFÖRENING
PLUSGIROKONTO 400 28 34 - 2
GLÖM INTE ATT ANGE NAMN OCH ADRESS

INNEHÅLL

Folkhögskoleminnen	1
Lena har ordet	2
Lena minns 1966 och 2010	3
SFHL samverkar med Lararförbundet	4
Faktaruta	5
Mycket att läsa på folkbildning.se	5
Som på nätet – fast på riktigt	6
I fädrens spår för framtids segrar	9
Välkommen till Västerås folkhögskola den 12 oktober	10
Svensk folkhögskola från Polens horisont	11
Årsbok om folkbildning	12
Nu finns Gösta Vestlunds klassiker igen . . .	12

Redaktionskommitté

Egil Boräng
egil.boraeng@swipnet.se

Jörgen Håkansson
jorgenh1@telia.com

Rune Nilsson
rune.nilsson@folkbildning.net

Grafisk formgivare

Bertil Forsberg Consulting
bfgrafiskdesign@yahoo.se

LENA HAR ORDET

Ett av besluten på ombudsmötet i Skellefteå var att lägga ned tidskriftskommittén. Förslaget kom i en motion från distrikt VIII, det sydsvenska. Redaktören ska ha distriktsvis utsedda kontaktpersoner som en resurs för att föra dialog med.

Framför mig har jag TIDSKRIFT FÖR SVENSKA FOLKHÖGSKOLAN, årgång 1, häftet 1, från 1920.

Tidskriftsfrågan hade behandlats vid det sextonde svenska folkhögskolemötet i Fellingsbro 4–7 september 1919. Då hade en seminarierector Westling i Göteborg föreslagit samverkan kring en pedagogisk tidskrift som skulle startas från seminarie-läraryhåll. Mötet uttalade sin sympati för förslaget och uttalade sin förvissning om att folkhögskolans lärare skulle vara angelägna om att medarbeta i tidskriften.

Men man beslöt ändå att tillsätta en kommitté som skulle göra en plan för en folkhögskolans egen tidskrift, få planen godkänd av styrelsen och utse en redaktör. Kommitté blev Karl Hedlund, Storvik, Fr. Hazelius, Hvilan och Johan Feuk, Bräkne-Hoby. Johan Feuk utsågs sedan till redaktör och skulle förbli det i trettio år.

I det här första numret skriver Enoch Ingers om de nya folkhögskoleförfattningarna och Einar Odhner om folkhögskolans ställning till elevernas åsikts- och karaktärsdanning. Landstingsanslagen till skolorna redovisas, och under rubriken Strödda meddelanden rapporteras om svenskt och tyskt folkbildningsarbete.

Kommittén hade en stark ställning. Jag minns norska Björgs kommentar till Sveriges morgonsamling på ett nordiskt folkhögskolemöte för trettio år sedan. Övriga länder hade valt varsin stjärntalare, men vi framträdde allesammans och läste en text var. ”Det svenske gruppearbejde slår till igen”, log Björg med starkt skorrande atlant-r. Tidskriftskommittén har varit en strävan i samma riktning.

Den sydsvenska motionen talar nu om svårigheter att ens samla ledamöterna i kommittén, och då lär det inte ha blivit mycket till grupparbete.

Redaktörens kontaktpersoner får framöver en viktig uppgift!

Lena Skördeman

Lena minns 1966 och 2010

Det var vackra augustidagar i Roslagen 1966 när SFHL för andra gången höll ett ombudsmöte med demokratiskt valda representanter. (Öppna föreningsmöten hade ju hållits från början sedan 1902.) För mig var det första gången.

Nu samlades vi på Väddö folkhögskola. Jag kom dit med min Bengt och våra fyra första barn upp till 6 år gamla, och Malte Nordström på Åsa hade hustru och små tvillingpojkar med sig. Det gav måltiderna en viss familjeprägel.

Själva förhandlingarna kännetecknades också av en konstruktiv önskan att samverka och bygga upp något nytt. Det föreningstekniska kunnandet var litet ojämnt fördelat i församlingen men många var skickliga.

Närhet och god vilja

Eric Tengberg hade skrivit föreningsstadgan och kunde göra många klarlägganden. Elna Hessel hade i en kommitté arbetat med ett förslag om information. När det i några frågor trasslade till sig med propositionsordningen hade Hans Hovenberg (minst ett) förslag till lösning. Alla hjälptes åt.

Nu hade vi en egen facklig organisation!

Den goda viljan var alltså det en nybörjare främst frapperades av och närheten mellan deltagarna.

År 2010, fyrtiofyra år och arton ombudsmöten senare handlar den stora frågan om ett samverkansavtal med Sveriges Lärarförbund. Efter decennier av beredande finns ett förslag att ta ställning till.

Nu är det Lars Tengberg som syns i vimlet Erics son och lärare på Eslöv. Elna Hessel hade tänkt åka men fann att resan skulle blivit litet lång. Hon skickade i stället hälsningar till mötet hemifrån Fristad.

Britta Grahn från Vimmerby och Britt-Marie Sundell från Nyköping, Björn Sund från Birkagården i Stockholm, Karin Rehnberg från Håla och Fjodor Eklund från Värnamo ser lugna och samlade ut. Förbundsstyrelsen verkar väl förberedd. Kansliets Inger Berg, Birgitta Hansen och Carina Roos har ett fast grepp om allting och Olle-Petter Melin inhyrd ombudsman från Lärarförbundet kan biträda.

I morgon ska beslutet fattas. Allvar och bävan, beslutsamhet och gråt.

Men fortfarande den goda viljan och fortfarande mycket närhet mellan deltagarna.

4,1 på Richterskalan

Kvällen kommer. Det är strålande solljust ännu vid tiotidretet men då! tar en jordbävning ett skakande grepp om skelleftetrakten, om Medlefors och om ombudsmötet.

Mäktiga krafter verkar. Hur går det i morgon?

Lena Skördeman

Foto: Kerstin Mustel

Eric Tengberg, Elna Hessel och Hans Hovenberg

SFHL samverkar med Lärarförbundet

Medlefors folkhögskola vid Skellefteälven tog emot i sin finaste sommarskrud när de 71 ombuden samlades till SFHL:s ombudsmöte under tre dagar i mitten av juni.

Vårdskolans nya rektor Monica Widman-Lundmark hälsade välkommen, och presidieordförandena Anders Thorén, med ett förflutet på bl a Karlskoga och Skinnskattebergs folkhögskolor, och Tomas Marklund, nu anställd och tidigare rektor på Medlefors, började svinga klubban.

En skakning från övre däck

Den springande punkten på ombudsmötet gällde en närmare knytning till Lärarförbundet i fackliga frågor. Den satte en påtaglig prägel på stämningen, som var spänningsmättad och oviss fram till beslutet och lugn och befriad efteråt. När rösterna räknats hade samverkansförslaget vunnit med betryggande marginal. Detta dock först efter en rejäl debatt, där främst ombud från Övre Norrland trots den sviktande ekonomin för SFHL pläderade för en fortsatt framtid på egen hand - som tidigare - för folkhögskolans lärarförbund. (Det blev alltså ingen jordbävning i själva frågan, men väl en liten skakning - från "övre däck".)

Samverkan med Lärarförbundet trädde i kraft redan 1 juli. En konsekvens för pensionerade medlemmar i SFHL är att medlemsavgiften nu tas upp av Lärarförbundet och är för pensionärer 35 kronor per månad.

Ebbe går Ingela kommer

Förbundsordföranden sedan nio år Ebbe Andersson från Fristads folkhögskola avtack-

ades med stående ovationer. Till ny ordförande utsågs enhälligt Ingela Zetterberg från Hagabergs folkhögskola.

Förbundet förlänade Anders Thorén, som länge verkat i förbundsstyrelsen och flera gånger återkommit som ombudsmötesordförande och vår veteranföreningsordförande Lena Skördeman, tidigare SFHL-aktiv i decennier, hedersmedlemskap i SFHL med tillhörande diplom.

Gäster som framträdde på ombudsmötet var TCO:s Sture Nordh (stammande från det närbelägna Ragvaldsträsk) med ett uppskattat tal, och Folkbildningsrådets Signild Håkansson, tidigare rektor på Kävesta folkhögskola, med intressant information om folkhögskolan, bl a i form av statistik om dess lärare, lärartäthet och studieomdömessättning.

Större resurser minskad självständighet

Det folkbildningspolitiska programmet radikaliserades utifrån en framtidsinriktad och fördjupad omvärlds- och samtidsanalys.

Tidskriftskommittén ersattes med ett nätverk av distriktsvis utsedda kontaktpersoner som en resurs för redaktören att föra dialog med.

Morgonen efter samverkansbeslutet framträdde Lärarförbundets ordförande Eva-Lis Sirén på storbildsskärm med en välkomsthälsning till ombuden. Det kan ses symboliskt för ett ombudsmöte som fattat ett historiskt beslut om sitt lilla men naggande goda förbunds framtid med större resurser och minskad självständighet.

Stellan Boozon

Foto: Lena Skördeman

Votering inför beslut om samverkan med Lärarförbundet

Faktaruta

Vad innebär samverkan?

Några axplock ur avtalet om samverkan mellan Lärarförbundet och SFHL som det presenterades på ombudsmötet.

- Överenskommelsen gäller fr o m 2010-07-01 och förlängs årligen med en uppsägningstid om sex månader.
- Aktiva och pensionerade lärare och rektorer inom folkhögskolan samt lärare och studerande vid folkhögskolläro utbildningen organiseras både av SFHL och Lärarförbundet.
- SFHLmedlemmar registreras som medlemmar i Lärarförbundets lokalavdelningar på tjänstgöringsorten. På samma sätt skall medlemmar i Lärarförbundet med anställning som lärare på folkhögskola även vara anslutna till SFHL. Lokalavdelning inom Lärarförbundet kan om så önskas inrätta en underorganisation för medlemmar som arbetar inom folkhögskola.
- Lärarförbundet svarar för SFHLs fackliga uppgifter med syfte att behålla folkhögskolans särart, förstärka förhandlingssamverkan och utveckla medlems servicen.
- I fackligt hänseende skall de båda förbundens stadgar ej strida mot varandra.

Några ekonomiska konsekvenser

SFHLs budget inordnas i stor utsträckning i Lärarförbundets, som bestrider SFHLs mötes-, konferens-, sammanträdes- samt vissa förrättnings-/representationskostnader. Behållningen av SFHLs konfliktfond överförs helt till Lärarförbundet.

SFHL lämnar under hösten sina lokaler i Sundbyberg, flyttar in i Lärarnas hus på Lilla Essingen och disponerar där bl a två tjänsterum.

En halv ombudsmannatjänst inom Lärarförbundet specialdestineras för folkhögskoleärenden.

Mycket att läsa på www.folkbildning.se

För veteraner som vill hålla sig à jour med vad som sker inom folkhögskolan är Folkbildningsrådets hemsida www.folkbildning.se/ en aldrig sinande källa. Den ger återkommande överblickar över skolformens aktuella status och utveckling.

Vill man t ex läsa om "Folkhögskolans pedagogiska personal" och "Studieomdömen i folkhögskolan" så klickar man sig vidare via rubriken "Rapporter och publikationer" och i nästa steg sidorubriken "Uppföljningsrapporter".

Innehållsexempel:

- ❖ Män är kraftigt överrepresenterade bland rektorer medan det är en mindre kvinnlig övertikt bland lärarna.
- ❖ 32 % av lärarna och 50 % av rektorerna är över 50 år gamla.
- ❖ Tjänstgöringstiden i skolformen är i genomsnitt elva år för lärare och 13 år för rektorer.

Som på nätet – fast på riktigt

- *Duktiga flickor, synd att de inte kan få skolning här i Mora*
- *Jag satsar 20 000 på en folkhögskola*

Det är Emma Zorn och Anders Zorn som pratar med varandra i sommarteatern Zornspelet. De kommenterar kullorna Stina och Johanna, som just har varit till Zorngården med vävar till fru Zorn som hon ska ta till hemslöjden. Anders kommer att göra sin utlovade satsning, både i spelet och i verkligheten, och Stina och Johanna och andra ungdomar får en folkhögskola. Året är 1907. Själva teaterstycket skapades av en kurs vid Mora Folkhögskola 1997-98 och det har levt vidare på egna ben med dryga tiotalet föreställningar varje säsong.

Nu är det 2010 och en ung Stina och en ung Johanna sitter också i Mora. De söker kontakt med andra unga och de söker komma underfund med livet, så de surfar. På det outtömliga nätet möter de andra människor och skaffar sig kanske livslånga vänner. De möter kändisar inom religion, dikt, konst, musik, och politik. När Stina och Johanna för hundra år sedan sökte nya vägar och sökte komma underfund med livet gick de på Zorns folkhögskola. Där mötte de Anders och Emmas vänner livs levande, kändisar inom religion, dikt, konst, musik och politik: Natan Söderblom, Erik Axel Karlfeldt, Elsa Beskow, Carl och Karin Larsson, Bruno Liljefors, Otilia Adelborg, Hugo Alfvén och landshövdingar och svenska prinsar och ryska furstar i långa rader. På Zorns folkhögskola var det som på nätet – fast på riktigt.

Men Zorn och folkhögskola, kan det hänga ihop? Han, vällevnads mannen, uppkomlingen och voyeuren, var han intresserad av folkhögskola? Var han inte mest intresserad av att åka till Amerika och måla presidenter och annat rikemansfolk, när han inte gjorde nakenstudier av badande kullor? Och hon, överklassflickan från Stockholm som umgicks med tidens ekonomiska, politiska och kulturella elit, var hon engagerad i folkets bildning?

Emma och Anders Zorn var i högsta grad aktiva i tillblivelsen av Mora folkhögskola. Han var styrelseordförande fram till sin död 1920. Emma Zorn var därefter styrelseordförande fram till sin död 1942. Vem som först kom med idén om att skapa en folkhögskola i Mora får vi kanske aldrig veta, men Emma påstod i ett tal 1927 att det var hon och skolans förste rektor, Janne Romson, som tidigast tänkte tanken, och att de något senare fick med Anders, berättar Anders Olsson, den ordförande som tog vid efter Emma Zorn. I protokollet från Mora sockens kommunalstämma finns redan 1876 en notering om folkhögskola. Landstinget hade utfärdat ett upprop att teckna bidrag för ändamålet. Men ännu var inte tiden mogen. Kommunalstämman tyckte att de obligatoriska skolutgifterna verkade skrämmande, även om kommunens starke man, Bälter Swen Erson, personligen tecknade ett bidrag om 100 kronor.

Oäktingen Anders Zorn föddes ute i fähuset i byn Yvraden en kall februarinatt 1860. Modern, Grudd Anna Andersdotter, hade farit på herrarbete (arbete åt "herrarna", rikemännen i Mälardalen), tagit anställning på bryggeri i Uppsala, blivit gravid med den tyske bryggarmästaren Leonard Zorn (som aldrig kom att träffa sonen) och blivit hemhämtad av fadern som gick ner till fots. Leonard Zorn testamenterade medel som täckte Anders utbildning och som förvaltades av samme Bälter Swen som intresserat sig för en folkhögskola i Mora. Berättelsen om Anders vidare väg från fähusets halm till internationella framgångar som ingen annan svensk konstnär nått är både sann och sagolik.

En kommunalman i Mora under senare delen av 1800-talet kan väl ändå inte ha räckt för att skapa ett zornskt folkbildarkollektiv? Nej då,

det finns mer. Emma Lamm växte upp med Ellen Key som lärare och kallar henne "min idol". I den liberala uppväxtmiljön verkar det självklart att kvinnor kunde göra yrkeskarriär. Under den fyra år långa förlovningen, medan Anders etablerar sig som målaren à la mode i England och Spanien, arbetar Emma på Naturhistoriska riksmuseets etnografiska samlingar. Hon hade aptit på livet, men också kunskap, mycket god ekonomi, sociala förutsättningar och humor. Det fanns tidigt dragning till "artisternas glada och intelligenta garde", som storebror Herman noterar i ett brev. På barndomsfoton av Emma ser vi henne i teaterkostym och hon reciterade gärna Shakespeare. Hennes syster, Anna, gifte sig i förläggarsläkten Geber, och beställningen av systersonen Nils' porträtt blev anledningen till att Emma och Anders träffades.

På bröllopsresan känner Anders sig i underläge. Emma undervisar honom i historia, i konsthistoria, i kulturhistoria. Hon gör det i Istanbul, i Aten, i Rom, i Paris, i London – bröllopsresan

blir till en femton år lång utlandsvistelse. Anders skriver i sina självbiografiska anteckningar om bildningstörst och om tacksamhet gentemot Emma. Han var bondpojken från Mora som fick möjligheten att lära sig om kulturarvet. Han gav också samma möjlighet åt Stina och Johanna och många fler. Genom framförallt porträttmåleriet blev han Sveriges tredje rikaste privatperson och han investerade - investerade i folkbildningen (!).

Gerda Boëthius, Sveriges första kvinnliga doktor i konsthistoria och Zornmuseets första chef, skriver att Anders Zorn från Amerika 1903 i brev hem till Emma entusiastiskt berättar om en ny sorts skola. På Groton, som skolan hette, "lade man an på personlig uppfostran [...] och ett för livet lämpat kunskaps-mått, idrott och ett friskt ungdomsliv". Influenserna var många. Uno Stadius drev som bekant flyttande folkhögskolekurser. I samband med Sollerörens avslutning på trettondag 1906 bildades en kommitté för en egen folk-

Mora folkhögskola: Anders Zorn undervisar (i mitten). Stående t.h. Janne Romson. Vinterlandskapet i bakgrunden är målat av Gustaf Fjaestad. Foto Zornmuseet.

högskola i Siljansbygden. Anders Zorn satt i kommittén som upprepade gånger sammanträder i Zorngården. En öresinsamling bland befolkningen startar. Landshövdingen engagerar sig. Barndomsvännen, tidningsutgivaren och så småningom skaparen av Vasaloppet, Anders Pers, håller våren 1907 flera föredrag om "den vuxna dalaungdomens undervisning och fostran". Han manade till stöd för folkhögskolesaken. Anders Zorn lade först 10 000 kronor till den blivande skolan (värt runt en halv miljon idag), sedan dubblade han och anslog dessutom behållningen från en konstutställning i Stockholm. I de självbiografiska anteckningarna hoppar han över att både han och Emma utöver startkapitalet var för sig gav 25 000 kronor för driften framöver. Landstinget och staten bidrog med 4 000 kronor var och kommunen upplät lokaler hyresfritt. Mora folkhögskolas första vinterkurs kunde starta 1 november 1907. Stina och Johanna och många andra ungdomar hade fått sin folkhögskola.

För Emma Zorn var folkhögskoletråden bara ett inslag i folkbildningsväven. Hon startade Mora läsestuga, som sedan blev folkbiblioteket, drev föreläsungsverksamhet, som utvecklade sig till föreläsningsföreningen, engagerade sig i hemslöjdsrörelsen och skapade tillsammans med Anders den skatt som Zornsamlingarna är. 1939 stod Zornmuseet klart och är Sveriges öppnaste museum, med bara två dagar stängt om året, en vid jul och en vid påsk. När åldern hindrade Emma från de tidigare täta besöken på folkhögskolan, så ringde hon ändå flera gånger i veckan – en uppdaterad ordförande, skulle man kunna säga. Att vara konstnärshustru var för Emma ett slags aktivt yrkesval, inte en underordning i genusperspektiv.

"På tal om Folkhögskolan var det min tanke från början när min konst bragte mig mer än jag behövde att i mitt testamente bestämma

om en sådan bildningsanstalt efter min död. Men så kom jag att tänka på att det skulle vara mer tillfredsställande att försöka få en sådan anstalt till stånd medan jag själv kunde leda och övervaka den rätta riktningen – att så att säga se barnet växa och själv vara med och leda dess uppfostran." Så säger Anders Zorn och hur ledde han då sin folkhögskola?

Han tog själv hand om undervisningen i frihandsteckning. Intill skolan skapade han Dalarnas största gammelgård med timmerbyggnader från alla perioder från 1200-talet och framåt, därtill en enorm föremålssamling, så att eleverna kunde studera sin historia i verkligheten. På samkvämen skulle de gamla dräkterna på och de gamla låtarna spelas och de gamla lekarna lekas. Man kan säga att Zorn var så förmögen att han mitt i det framväxande industrisamhället hade råd att återskapa sin egen barndom, det helt annorlunda samhälle som fanns knappa halvsekle tidigare. Parallellt med allt det gamla såg makarna Zorn till att folkhögskoleeleverna fick möta det nya. På skolans väggar hängde den allra nyaste konsten av Carl Larsson, Prins Eugen, Fjaestad och Zorn själv, förstås. Eleverna var ofta gäster på Zorngården, som hade den tidens spetsteknologi; varmvattenberedare, rostfri diskbank och telefon. När kulturpersonligheter från hela världen besökte Zorngården skulle de föreläsa på folkhögskolan, eller åtminstone besöka den. Stina och Johanna satt där och vävde sina vävar med riktigt gamla moramönster och blev avbrutna av makarna Zorn som kom med gäster och de fick träffa sin tids vägledare "In Real Life" - inte digitalt som Stina och Johanna gör 2010. Man bejakade utvecklingen och tog in det nya, utan att blint kasta ut det gamla. Centrum och periferi möttes. Det globala och det lokala samverkade. På Zorns folkhögskola var det som på nätet – fast på riktigt.

Martin Göthberg

Sommaren 2010 slogs alla tiders publikrekord på Zornmuseet med utställningen "Zorns mästerverk", som ordnats med anledning av 150 års-minnet av makarna Zorns födelse. Sommarteatern Zornspelet, ett väletablerat kulturevenemang i samverkan med ABF, Zornmuseet och kommunen, gavs i elva föreställningar. Artikelförfattaren arbetade som lärare vid Mora folkhögskola 1984-2001 och regisserade Zornspelet 1998-2008.

I fädrens spår för framtids segrar

En annan konstnär var också verksam i de första folkhögskolekurserna i Dalarna. Det var Gustaf Ankarcrona, som efter flera års studier i Tyskland och andra länder slagit sig ner i Leksand.

Vid ett ungdomsmöte i Dalarna 1904 framträdde han som ledare och talade för parollen "Fred med Norge och ett nytt Sverige". Han var nationalromantiker och en typisk nittiotalist. Med Hugo Alfvén och Erik Axel Karlfeldt var han god vän, och han var med på Heidenstams omskrivna bröllop på Blå jungfrun.

Han medverkade till och medverkade i Sveriges första ambulerande folkhögskolekurser, ordnade av finländaren Uno Stadius. De hölls i socknarna kring Siljan första gången hösten 1905 på Sollerön. Dessa betraktas som en förutsättning för tillkomsten av folkhögskolor i Dalarna.

Gustaf Ankarcrona ritade kursernas emblem: en spade, en lyra och Dalarnas pilar med en uppslagen bok i mitten. Han höll föreläsningar om hembygd och hemslöjd, nykterhet och konst.

Gustaf Ankarcrona

Kurserna var framgångsrika men de vållade också strid: det sågs som tvivelaktig verksamhet med allt hoppande och dansande! Kyrkoherdar och skolrådsledamöter hotade stänga dem, men folkbildare från andra delar av landet reste dit och fann att den kulturella väckelsen i Siljansbygden kunde vara ett föredöme för hela landet. Gustaf Ankarcrona ombads komma och föreläsa i norr och söder om denna folkörelse.

Verksamheten koncentrerades dock allt mer till Dalarna. Det var han som formulerade devisen för Vasaloppet I FÄDRENS SPÅR FÖR FRAMTIDS SEGRAR.

Karl-Erik Forslund grundade tillsammans med Uno Stadius och Gustaf Ankarcrona 1906 Brunnsviks folkhögskola utanför Ludvika. Det skulle vara en bygdeskola med plats för hemmet och hembygden, slöjd och jordbruk, lust och duglighet i vardagsvärv och hemsysslor inom en vid och enhetlig allmänbildnings ram. Skolan angreps från kyrkligt och konservativt håll. I stället kom många bidrag från arbetarorganisationer. En vinter tjänstgjorde Ankarcrona där som lärare, men 1907 lämnade han Brunnsvik som han tyckte blivit beroende av det socialdemokratiska partiet.

Ett halvt sekel senare och in i ett nytt millennium kom folkhögskolearbetet att föras vidare av hans systerson, med internationella och pedagogiska insatser på riksnivå. Systersonen hette Hans Hovenberg.

(Källa Eklund - Thunell: Gustaf Ankarcrona 1869-1933)

Lena Skördeman

Välkommen till Västerås folkhögskola den 12 oktober

Höstens regionala träff sker på "den samhällsengagerade och nytänkande" folkhögskolan i Västerås. **OBS! Ändrat datum jämfört med tidigare annonsering.**

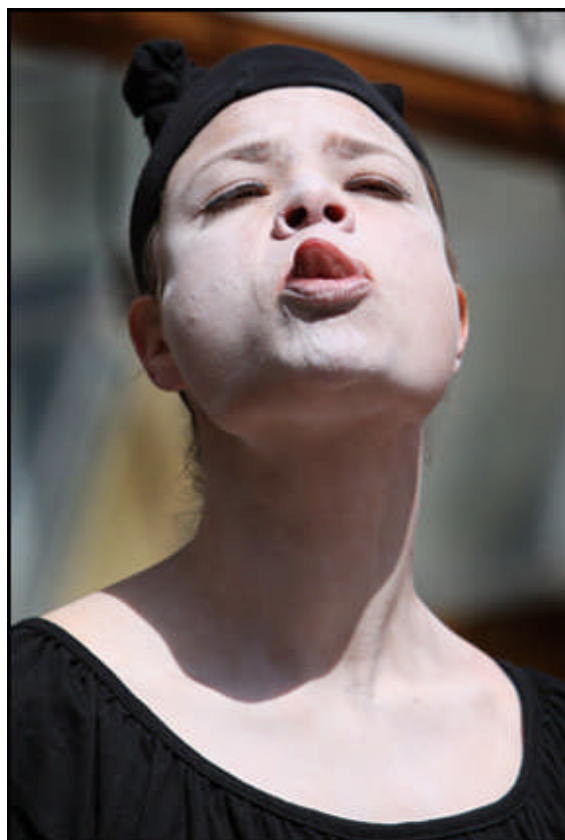
Västerås folkhögskola började 1969 som en fristående undervisningsavdelning till Tärna folkhögskola under en tid då många etablerade folkhögskolor startade verksamhet i större tätorter. Redan från starten skedde ett nära samarbete med ABF. Sedan 1997, när skolan blev självständig, drivs den som en ideell förening av arbetarrörelsens organisationer i Västmanland.

Skolans kursutbud är brett och varierar allt ifrån allmänna kurser, kortkurser och samverkanskurser till distanskurser, yrkesinriktade gymnasiekurser samt arbetsmarknadsinsatser för utbildning av handledare inom jobb- och utbildningsgarantin, tredje fasen. Därutöver tillkommer de profilerade utbildningarna "Kulturentreprenörskolan" och "Samhälls-entreprenörskolan" med individanpassad och flexibel uppläggnings där individuella och gruppgemensamma mål kombineras.

Vi börjar kl 10.00 och träffen avslutas omkring kl 15.00 med ett kortare möte kring våra föreningsangelägenheter. Vi får träffa Per-Inge Ahlbäck, ordförande för Västerås och Bergslagens folkhögskola. Han beskriver skolans utveckling från idé till två folkhögskolor. Utbildningschefen för Västerås och Bergslagens folkhögskola, Tomas Aronsson, presenterar "De samhällsengagerade folkhögskolorna", om den spännande verksamhet som pågår här. Skolans rektor Lars Forsmark ger oss nya perspektiv att se på tid, arbete och pedagogik. Ett detaljerat program med angivna klockslag finns på Veteranföreningens hemsida www.vetfolk.dinstudio.se

Vägbeskrivning: Skolans adress är Kristinagatan 12, f d Djäknebergsskolan. Kristinagatan är en tvärgata till Västra Ringvägen i centrala Västerås.

Anmäl dig senast den 8 oktober till Berit Forsberg, berit_f@telia.com, tel. 019-364650, Jörgen Håkansson, jorgenh1@telia.com, tel. 018 - 35 55 34 eller Lena Skördeman, lena@skordeman.com, tel. 0140 - 400 05.

Bilden visar Åsa Linder f d elev i Kultur-entreprenörskolan och illustrerar "Butohdans", ett inslag i denna utbildning. (Foto: Lars Forsmark)

Butohdansen är en japansk konstform och det är relativt få utövare i Sverige, dansens kontroversiella och universella uttryck föddes i 60-talets Japan. Där föddes den som en avantgardistisk konstform och startade en rebellisk rörelse som experimenterade med dans, teater och improvisation. Man letade efter ett nytt uttryckssätt i den gamla japanska kulturen men sprängde in det moderna med stor kraft. Vi kommer under dagen att få uppleva Butohdans.

30 medlemmar har inte betalt sin medlemsavgift 100 kr för 2010. Har Du betalt Din?

Plusgiro 400 28 34 - 2

Svensk folkhögskola från Polens horisont

Är man intresserad av svensk folkhögskolehistoria är detta den bästa historiebok jag läst. Den kom ut som doktorsavhandling vid Gdansk-universitet i Polen 1999 och som svensk bok 2008 utgiven av Vuxenutbildarcentrum vid Linköpings universitet. Titeln är *Den svenska folkhögskolan – en betraktelse från andra sidan Östersjön* och författaren heter Tomasz Maliszewski. Han är pedagogikforskare hemma i Polen och vistades ett år som gästforskare i Linköping. Avhandlingen bygger på mångåriga och omfattande studier av muntliga och skriftliga källor både i Sverige och i övriga Europa. Folkhögskolans historia behandlas från 1868 till en bit in på 2000-talet. Sent i livet hann Hans Hovenberg slutföra den svenska översättningen.

Författaren lägger ett europeiskt perspektiv på Sverige. Omkring 1850 var vi cirka 3.5 miljoner svenskar, cirka en procent av Europas befolkning, utspridda över en stor yta och med dåliga kommunikationer. Till detta kom den stora utvandringen. 1851 – 1908 reste mer än en miljon, de flesta från landsbygden, mest till USA.

Nya lagar under 1860-talet gav landsbygdsfolket en ställning de aldrig haft. Nu märktes bristen på utbildning. "Denna angelägna skolningsuppgift påtog sig från slutet av 1860-talet de särskilda bildningsanstalter som kallades folkhögskolor" skriver författaren. Han lyfter fram Grundtvigs betydelse och dennes idé om en oberoende skola med internat för vuxna. Den första folkhögskolan i Danmark startade 1844 och idén nådde snabbt till Sverige.

Maliszewski delar in utvecklingen i tre perioder. Den första omfattar 1868 – 1918. De tre första skolorna öppnades 1868 och hade tillsammans 127 elever. Tio år senare var 20 skolor igång, 13 med landsting som huvudmän. Huvudskälet torde ha varit att bilda landstingsmän ur bondeklassen. Oftast låg skolorna på en bondgård. 1873 kom den första kursen för kvinnor. Det var på Hvilan. Snart fanns vinterkurser för män och sommarkurser för kvinnor på allt fler skolor.

En av de viktigaste faktorerna till folkhögskolornas framgång var lärarkåren, skriver författaren. Rektorererna hade ofta doktorerat (se artikel i Folkhögskoleveteranen nr 1 i år). Lärarna blev ofta rektorer. Det gällde t ex ett tiotal lärare på Hvilan. (Kanske något för dagens folkhögskolestyrelser att fundera över.) När denna period, de första 50 åren, var slut hade folkhögskolorna 2000 elever. Landets samlade gymnasier hade 3000.

Den andra perioden gäller åren efter det första världskriget till 1968. Antalet skolor ökade till 105. Folkhögskolan blev ett alternativ för nästan alla som ville utbilda sig men inte hade tillgång till en realskola. Den var länge en skolform för landsbygden. 1947 kom varannan elev från ett bondehem. SFHL blev den viktigaste opinionsbildaren i alla folkhögskolefrågor. God hjälp hade man av gruppen f d folkhögskolelever som blev riksdagsledamöter. 1963 satt 85 f d elever på riksdagens 384 stolar, 22.1 procent. Idag är detta "folkhögskoleparti" kraftigt försvagat.

Under tredje perioden från 1968 minskar internatets betydelse. Under hela perioden dominerar de kvinnliga eleverna. På 1990-talet hade de flesta studerande på allmän kurs avbrutna gymnasiestudier bakom sig. De funktionshindrade hade nu hittat till folkhögskolan och under de tio åren deltog över 10.000 elever i långa och korta kurser. Vi fick filialskolor och PUFF-projekt och ett närmare samarbete med universitet och högskolor. Men också ett närmare samarbete mellan olika folkhögskolor. Det viktigaste av det slaget var den tvååriga fritidsledarutbildningen som 1994/95 fanns vid 36 skolor. Författaren betonar också vilken betydelse *Progressiv folkhögskola* haft som en demokratisk kraft i samhället. *Den svenska folkhögskolan* kan beställas genom Bokakademin, Box 375, 581 03 Linköping, tfn 013-28 10 69. Den kostar endast 159 kr.

Rune Nilsson

Årsbok om folkbildning

Om den förträffliga **Föreningen för folkbildningsforskning** har det skrivits tidigare i Folkhögskoleveteranen. Nu handlar det om föreningens medlemsbok **Årsbok om folkbildning** som kommit ut för sextonde gången. Den innehåller utöver folkbildningsstatistik, årskrönika och förord tio artiklar och jag väljer att kommentera två.

Staffan Roselius berättar om **Progressiv folkhögskola**. Han var en av föreningens 300 medlemmar under dess korta och aktiva livstid 1972-78. Progressiv var, menar han, på många sätt ett generationsuppror. De flesta som anslöt sig var i 30-årsåldern och hade nyss kommit till folkhögskolan. De hade en bild av en fri skolform och den bilden krockade snabbt med den verklighet de mötte. De kände sig isolerade på sina skolor och sökte en träffpunkt med likasinnade. Artikeln är en forkortad version av ett pågående arbete om Progressiv folkhögskola. Se även Folkhögskoleveteranen nr 2 i år om Folkhögskolans 70-tal och 00-tal.

Mitt andra val är Kerstin Mustels **Rektorsavhoppen från svensk folkhögskola**. (Hon har skrivit något om sin undersökning i tidigare nummer av Folkhögskoleveteranen.) Hon har undersökt rektorsavhoppen under åren 2003 – 09. Under de åren fanns det 148 folkhögskolor och av dessa var det bara 62 som hade samma rektor 2003 som 2009. Vi veteraner vet ju att förr var det vanligt med rektorer som satt både 10 och 20 år på sin post och ibland ännu längre. Under de sex undersökta åren bytte 86 skolor rektor en eller fler gånger, totalt 133 byten. En så stor genomströmning är påfrestande för personalen och ekonomiskt kostsam för en skolform där alltför många skolor visar röda siffror. Kerstin drar några slutsatser för framtiden: Rekryteringen av rektorer behöver bli mer medveten. Rektorsutbildning, mentorer, nätverk och ledningsgrupper är nödvändiga. Det behövs en rak och tydlig kommunikation mellan styrelsen och den tillträdande rektorn. Kerstins undersökning gäller avhoppen. Vem undersöker varför rektorer stannar och lyckas?

Årsboken får man som medlem. Det kostar 175 kr per år för en privatperson att vara med. Plusgiro 87 58 06-2. Som medlem får man också inbjudningar till seminarier och en medlemskrift.

Rune Nilsson

Nu finns Gösta Vestlunds klassiker igen – med ett uppdaterat tillägg av Kerstin Mustel

Gösta Vestlunds klassiker "Folkuppfostran - Folkupplysning - Folkbildning" behandlar svensk folkbildningsverksamhet som den tett sig genom skilda epoker fram till det sena 1900-talet. Här belyses olika former av folkbildning - folkrörelseanknuten, universitetsanknuten och fristående, innefattande allt från folkbibliotek och föreläsningsföreningar till folkhögskolor och studieförbund.

Som titeln antyder lyfter boken även fram hur folkbildningen genom tiderna tagit sig olika roller, och att dess kunskaps- och människosyn har kunnat variera i relation till de skilda funktioner folkbildningen haft.

Boken kan fungera som historiebok, lärobok, uppslagsbok och handbok. Den framstår som ett folkbildningens standardverk. Särskilt värdefull är dess betoning av folkbildningens värdegrund, hur folkbildningen sprungit fram ur idéströmningar och i relation till idé- och värdebaserade rörelser. De idéhistoriska sammanhang som präglat de uttryck svensk folkbildning tagit sig kommer därmed i tydlig belysning.

När den efterfrågade och slutsålda boken nu nytryckts har den aktualiserats och uppdaterats i ett innehållsrikt tillägg författat av Kerstin Mustel. Därmed återfinns också den svenska folkbildningens - och då inte minst folkhögskolans - villkor, utveckling och betydelse i vår egen tid, från 1970-talet och fram till våra dagar in på 2000-talet, utförligt skildrad inom bokens pärmar.

Boken är utgiven på Sober förlag. Den kostar hos Adlibris 206 kr. (www.adlibris.com).

Stellan Boozon